

Κώστας Μελάς*

Η ελληνική οικονομία αντιμέτωπη με την παγκόσμια οικονομική κρίση

I

Στην ιστορική εποχή που ζούμε, για λόγους που έχουν πολλάκις αναλυθεί¹, υπάρχει μία σαφής προσπάθεια το οικονομικόν να καταλάβει την πρώτη σελίδα της διεθνούς επικαιρότητας σε καθημερινή βάση. Το οικονομικόν, μάλιστα στη νεοφιλελεύθερη εκδοχή του, έχει ανακηρυχθεί σε δεσπόζουσα ερμηνευτική και καθοδηγητική μεθοδολογία όλων των στιγμών του κοινωνικού και πολιτικού βίου. Στο σημείο αυτό, χρειάζεται να υπογραμμιστεί με έμφαση, ότι ο όρος οικονομία ακόμα και αν χρησιμοποιηθεί με το εξής νόημα: «Πρόκειται για ένα σύστημα αφηρημένων και μετρήσιμων σχέσεων, το οποίο βάσει ενός ορισμένου τύπου ιδιοποίησης των παραγωγικών πόρων, καθορίζει τον σχηματισμό, την ανταλλαγή και την κατανομή των αξιών», δεν μπορεί να αποτελέσει αυτονομημένη περιοχή του κοινωνικού. Η οικονομία στο καπιταλιστικό σύστημα «παρότι τείνει να αυτονομηθεί» περισσότερο, ως στιγμή της κοινωνικής δραστηριότητας, δεν μπορεί να υψωθεί ως αυτόνομο σύστημα, διεπόμενη από ιδιαίτερους νόμους ανεξάρτητους από τις υπόλοιπες κοινωνικές σχέσεις. Η οικονομία παραμένει μία αφαίρεση. Η κοινωνία ακόμα και αν ευρίσκεται στην πλέον αναπτυγμένη καπιταλιστική φάση, δεν μπορεί ποτέ να γίνει μία οικονομική κοινωνία υποβιβάζο-

---

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο Κώστας Μελάς είναι επίκουρος καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Πειραιά.

1. Κ. Μελάς, *Παγκοσμιοποίηση*, Εξάντας 1999. Κ. Μελάς - Γ. Πολλάλης, *Παγκοσμιοποίηση και Πολυεθνικές Επιχειρήσεις*, Παπαζήση, 2005.

ντας τις άλλες κοινωνικές σχέσεις σε δευτερεύουσες. Ως εκ τούτου, μόνο κατά παράβαση της αλήθειας που περικλείεται στον προηγηθέντα συλλογισμό, μπορούμε να δεχθούμε την πραγματικότητα των οικονομικών σχέσεων ως αυτόνομων. Έχουμε επομένως σαφή αδυναμία της δυνατότητας του οικονομικού να εκφράζεται αυτόνομα, ως αντιπρόσωπος του εαυτού του, απλούστατα διότι ο εαυτός δεν υφίσταται. Η μεθοδολογία με βάση την οποία πρέπει να πραγματοποιείται η μακροοικονομική και η μακροκοινωνική ανάλυση θα πρέπει να προσλαμβάνει τα προβλήματα ως πτυχές ενός ενιαίου κοινωνικο-οικονομικού συνόλου και να επιχειρεί τη συσχέτιση των εξελίξεων που συντελούνται στην παραγωγή, στην απασχόληση, στην κατανομή του εισοδήματος, στις εργασιακές σχέσεις, στην αποτελεσματικότητα της κοινωνικής δικαιοσύνης... Παρ' όλα αυτά όμως, η νεοκλασική εκδοχή της οικονομικής σκέψης, έχει σχεδόν επιβάλει την άποψή της, κατά τρόπο ολοκληρωτικό, κατισχύοντας έναντι των υπόλοιπων σχολών.

Στην προσπάθεια αυτή έχουν επιστρατευθεί τρομακτικού μεγέθους μηχανισμοί, σημαντικότερος των οποίων είναι χωρίς αμφιβολία ο επικοινωνιακός. Το γεγονός αυτό έχει ως συνέπεια ο αριθμός των εντύπων αλλά και των ηλεκτρονικών μέσων που μεταφέρουν πληροφορίες οικονομικού περιεχομένου να έχει αυξηθεί υπέρμετρα. Όμως, παρά την τρομακτική αύξηση του όγκου των πληροφοριών που αφορούν στα οικονομικά γεγονότα, έχω την εντύπωση, ότι σε γενικές γραμμές, υπάρχει μεγαλύτερη σύγχυση και αδυναμία κατανόησης των όσων συμβαίνουν ή πρόκειται να συμβούν στο οικονομικό επίπεδο. Είμαι βέβαιος ότι έχει αυξηθεί η ημιμάθεια η οποία τις περισσότερες φορές είναι χειρότερη της πλήρους αμάθειας. Μέρος της ευθύνης για τη διαμορφωθείσα κατάσταση έχουν οι ειδικοί του χώρου, οι οικονομολόγοι. Σύμφωνα με τον Π.Κρούγκμαν² οι οικονομολόγοι γράφουν με τρεις τρόπους: «Γράφουν με ελληνικά γράμματα, γράφουν με ανεβαίνουν/πέφτουν και γράφουν για τα αεροδρόμια». Το γράψιμο με χρήση γραμμάτων του ελληνικού αλφαβήτου αποτελεί τον τρόπο επικοινωνίας των καθηγητών (πρόκειται για θεωρητικό, μαθηματικό γράψιμο). Τα οικονομικά του ανεβαίνουν/πέφτουν τα συναντούμε στις οικονομικές εφημερίδες και στον ηλεκτρονικό Τύπο και ασχολούνται με ημερήσιες ή και ωριαίες μεταβολές διαφόρων μεγεθών που υποτίθεται είναι σημαντικότερες για τις διακυμάνσεις των χρηματιστηριακών δεικτών. Τα οικονομικά του αεροδρομίου είναι οι απλοϊκές οικονομικές μελλοντολογικές μυθοπλασίες με τις οποίες τελευταία έχουμε κατακλυσθεί. Το συμπέρασμα είναι ότι κανένας από τους παραπάνω τρόπους με τους οποίους γράφουν οι οικονομολόγοι δεν προσφέρεται για την ουσιαστική ενημέρωση του πολίτη σχετικά με την πραγματική κατάσταση της οικονομίας της χώρας στην οποία κατοικεί ή της διεθνούς οικονομίας στο πλαίσιο της οποίας λειτουργεί.

2. Π. Κρούγκμαν, *Η εποχή των μειωμένων προσδοκιών*, Πόλις 1995.

Τα πράγματα δεν είναι καθόλου διαφορετικά στην Ελλάδα. Η ίδια ακριβώς κατάσταση επικρατεί και εδώ, για να μην ισχυριστούμε ότι σε πολλά σημεία είναι ακόμα χειρότερη. Προς επίρρωση αυτής μας της θέσεως, φτάνει να αναφέρουμε την αδυναμία των Ελλήνων πολιτών αλλά και οποιουδήποτε μελετητή, να αναφέρονται σε αξιόπιστες, πλήρεις και αποδεκτές στατιστικές μετρήσεις όλων των οικονομικών μεγεθών στη βάση των οποίων καλείται, αφού τις μελετήσει, να εξαγάγει τα απαραίτητα συμπεράσματα. Η οικονομική απογραφή που πραγματοποίησε η κυβέρνηση της Ν. Δημοκρατίας με την ανάληψη των καθηκόντων της, αποτελεί αδιάψευστο μάρτυρα της αδυναμίας των πολιτών να γνωρίζουν την οικονομική πραγματικότητα. Βρισκόμαστε συνεχώς αντιμέτωποι ως πολίτες με το απλό αλλά ουσιαστικό ερώτημα: Ποια είναι η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας; Υπάρχει τρόπος να απαντηθεί το ερώτημα αυτό υπό μίαν έννοια, αντικειμενικά; Ποιος θα αναλάβει την ευθύνη για μια καθαρή και ευθεία απάντηση; Το δημοκρατικό παιχνίδι είναι πρωταρχικά πρόβλημα ενημέρωσης των πολιτών, ζήτημα διάχυσης της γνώσης και απλής κατανόησης των προβλημάτων έτσι ώστε να υπάρχει η δυνατότητα της σωστής επίλυσής τους.

Θα επιχειρήσουμε να δώσουμε μια απάντηση στο παραπάνω ζήτημα με τον εξής απλό τρόπο: Κατ' αρχάς, θα παρουσιάσουμε στη συγκεκριμένη συγκυρία την εξέλιξη των σημαντικών μακροοικονομικών μεγεθών της ελληνικής οικονομίας (κυρίως αυτά που αποτελούν βασικούς στόχους της οικονομικής πολιτικής).

Στη συνέχεια, θα επιχειρήσουμε να δείξουμε τις βασικές σχέσεις συσχέτισης μεταξύ των μεγεθών αυτών και να επεξηγήσουμε τους λόγους που καθορίζουν την εξέλιξή τους.

Ακολουθώντας, σε καθεστώς βαθιάς παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και με βάση τις αποφάνσεις της οικονομικής θεωρίας αλλά και της απλής ιστορικής εμπειρίας, θα αξιολογήσουμε τα παραπάνω μεγέθη επιχειρώντας την ιεράρχησή τους με κύριο στόχο την έξοδο της χώρας από την κρίση.

II

Η ελληνική οικονομία, σιγά-σιγά αλλά σταθερά εισήλθε, όπως άλλωστε ήταν αναμενόμενο, στη δίνη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης³. Ήδη οι πρώ-

---

3. Έχω αναφερθεί για τα χαρακτηριστικά της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και τις επιπτώσεις της στην ελληνική οικονομία στα παρακάτω κείμενα:

- Απορύθμιση και χρηματοπιστωτική κρίση. Ιστοχώρος MR.gr 21/03/2008, Η κρίση προ των πυλών της οικονομίας, Περιοδικό Μηνιαία Επιθεώρηση Νο 45, Σεπτέμβριος 2008, Η παρούσα χρηματοπιστωτική κρίση: διακριτά χαρακτηριστικά, Εφημερίδα Αριστερά 3/10/2008, Η ύφεση εμφανίζεται πρώτα στην ευρωζώνη, Ιστοχώρος MR.gr 07/10/2008, Η επερχόμενη βαθιά κρίση της ελληνικής οικονομίας, Περιοδικό Στροφή Νο25, Νοέμβριος 2008, Σκέψεις για την παρούσα οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση, Περιοδικό Εκτός Γραμμής Νο

τες αρνητικές επιπτώσεις γίνονται εμφανείς στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας. Πρόκειται για δυσμενείς επιπτώσεις που αφορούν πρωτίστως στους δύο βασικότερους και πρωταρχικούς στόχους της οικονομικής πολιτικής⁴, στη σημαντικότερη μείωση του ρυθμού μεγέθυνσης της παραγωγή και του εισοδήματος και στη δραματική αύξηση της ανεργίας.

Το 2009, αλλά και το 2010, θα είναι πολύ δύσκολα έτη για την ελληνική οικονομία και για τους Έλληνες εργαζομένους. Σύμφωνα με τις προβλέψεις της ΕΕ η ελληνική οικονομία το 2009 θα αυξηθεί κατά 0,2 % έναντι 2,9% το 2008 4,0% το 2008 και 4,5% το 2006. Επομένως, η ελληνική οικονομία θα υποστεί μείωση του ρυθμού μεγέθυνσης του ΑΕΠ κατά 2,7% σε σχέση με το 2008 (όπου ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ είναι ο μικρότερος της τελευταίας δεκαετία 2000-2009) η οποία είναι ίση και ίσως μεγαλύτερη από τη μείωση που αντιστοιχεί με το Μ.Ο των χωρών της ευρωζώνης.

Αυτό σημαίνει ότι ενώ κατά το 2008 το ΑΕΠ αυξήθηκε σε απόλυτους αριθμούς κατά 6,846 δις ευρώ, το 2009 θα αυξηθεί (;) μόνο κατά 470 εκατομμύρια ευρώ. Δηλαδή θα επέλθει μια σημαντικότερη μείωση της αύξησης του ΑΕΠ επιφέροντας δυσμενείς εξελίξεις στο σύνολο των μακροοικονομικών μεγεθών.

Όλοι οι δείκτες οικονομικής συγκυρίας (ΙΟΒΕ, Οκτώβριος 2008 - Ιανουάριος 2009), δηλαδή α) οικονομικού κλίματος, β) βιομηχανίας, κατασκευών λιανικού εμπορίου, υπηρεσιών, γ) καταναλωτικής εμπιστοσύνης, καταραχού αγγίζοντας τα ιστορικά χαμηλότερα σημεία τους. Συγκεκριμένα: Ο βασικός δείκτης οικονομικού κλίματος βρίσκεται στα χαμηλότερα επίπεδα από το 1990. Αρνητική εξέλιξη παρουσιάζουν οι δείκτες καταναλωτικής εμπιστοσύνης και πρόθεσης για αποταμίευση. Η ελληνική οικονομία θα επηρεαστεί ιδίως από τη

21, Νοέμβριος 2008, *Στη δίνη της χρηματοπιστωτικής κρίσης*, Περιοδικό Νέος Αγωνιστή No 5, Δεκέμβριος 2008, *Οι άμεσοι συνυπεύθυνοι της παρούσας χρηματοπιστωτικής κρίσης* Ιστοχώρος MR.gr 11/11/2008, *Τα διεθνή φληναφήματα για την επίλυση της χρηματοπιστωτικής κρίσης*, Ιστοχώρος MR.gr 18/11/2008, *Η παρούσα κρίση της παγκόσμιας καπιταλιστικής οικονομίας*, Ιστοχώρος MR.gr 15/01/2009, *Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση, η ΕΕ και η ελληνική οικονομία*, Περιοδικό Μηνιαία Επιθεώρηση No 49, Ιανουάριος 2009, *Το σύμφωνο σταθερότητας και η επιτήρηση της ελληνικής οικονομίας*, Περιοδικό Στροφή No 26, Δεκέμβριος 2008-Ιανουάριος 2009.

Επίσης, το 18ο Κεφάλαιο του βιβλίου μου *Εισαγωγή στην Τραπεζική Χρηματοοικονομική Διοικητική*, Εξάντας, 2009 (Δεύτερη έκδοση) διαπραγματεύεται «Τις σύγχρονες χρηματοπιστωτικές κρίσεις». Συνολικά, διαπραγματεύομαι το θέμα στο υπό έκδοση βιβλίο μου: *Οι σύγχρονες χρηματοπιστωτικές κρίσεις του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος 1971-2009*, Α.Λιβάνης, 2009.

4. Στο πλαίσιο της οικονομικής θεωρίας η επίτευξη της κοινωνικής ευημερίας συγκεκριμένο νομοποιείται στους γνωστούς στόχους της οικονομικής πολιτικής: Πλήρης απασχόληση του εργατικού δυναμικού, υψηλός ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης, σταθερότητα του γενικού επιπέδου τιμών, προσαρμογή του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών (ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών), μείωση των ανισοτήτων στην κατανομή του εισοδήματος.

πτώση στο διεθνές εμπόριο και τον τουρισμό. Το κλίμα είναι ιδιαίτερα κακό και επικρατεί απαισιοδοξία τόσο στους επιχειρηματίες όσο και στους καταναλωτές.

Πίνακας 1

Ελλάδα: ΑΕΠ (αναθεωρημένο σε δις ευρώ)

2006	213.207
2007	228.180
2008	245.449
2009 (πρόβλεψη)	245.920

Πηγή : Υπουργείο Οικονομικών: Προϋπολογισμός 2009

Η στασιμότητα της ΑΕΠ θα έχει ως πρώτη και άμεση συνέπεια την άνοδο της ανεργίας η οποία θα αγγίξει το 9,0% το 2009 και το 9,4% το 2010 από το 8,3% το 2008 σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁶. Δηλαδή περίπου 55.000 νέοι άνεργοι θα προστεθούν στους ήδη υπάρχοντες, το 2009, ανεβάζοντας τον συνολικό αριθμό των ανέργων περίπου στους 470.000. Το ΙΝΕ της ΓΣΣΕ/ΑΔΕΔΥ υπολογίζει τους νέους ανέργους για το 2009 στον εφιαλτικό αριθμό των 100.000 περίπου.

Με βάση τις διαθέσιμες ενδείξεις, εκτιμάται ότι το 2009 θα ανακοπεί και η ανοδική τάση της απασχόλησης (2007: σύνολο απασχολουμένων 4.701.700) που καταγράφηκε τα τελευταία χρόνια. Ειδικότερα, σε επιμέρους κλάδους (π.χ. εξαγωγικές μεταποιητικές επιχειρήσεις, επιχειρήσεις εισαγωγικού εμπορίου, κατασκευαστικές, τουριστικές και χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις) ή κατηγορίες εργαζομένων (όπως προσωρινά απασχολούμενοι ή μετανάστες εργαζόμενοι) η απασχόληση ενδέχεται να μειωθεί.

Το ποσοστό ανεργίας ενδέχεται να μην αυξηθεί σημαντικά δεδομένου ότι ο ετήσιος ρυθμός ανόδου του εργατικού δυναμικού έχει υποχωρήσει στο 0,6% την τελευταία τετραετία, ενώ ήταν υψηλότερος του 1,0% την περίοδο 1988-2004⁷.

Τα πραγματικά στοιχεία που ανακοίνωσε η Eurostat (Μάρτιος 2009) δείχνουν αύξηση του ποσοστού ανεργίας το Δεκέμβριο του 2008 στο 8,9%, έναντι 7,8% το Νοέμβριο του 2008 και 7,4% τον Οκτώβριο του ίδιου έτους. Στην Ευρωζώνη το ποσοστό ανεργίας ήταν 8,0% το Δεκέμβριο του 2008 και 7,4% στην ΕΕ-27. Επίσης, ρεκόρ απολύσεων σημειώθηκε τον περασμένο Δεκέμβριο, σύμφωνα με το Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας της Τραπέζης της Ελλά-

6. Βλέπε υποσημείωση 2.

7. Τράπεζα της Ελλάδος, *Ενδιάμεση Έκθεση για την Νομισματική Πολιτική*, Φεβρουάριος 2009.

δος. Τα στοιχεία για τις ροές της μισθωτής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα καταδεικνύουν ότι οι καταγγελίες των συμβάσεων εργασίας τον περασμένο Δεκέμβριο αυξήθηκαν κατά 17%, ενώ χάθηκαν 4.023 περισσότερες θέσεις εργασίας από αυτές το 2007. Επίσης, τον τελευταίο μήνα του 2008 έγιναν 12,9% λιγότερες προσλήψεις έναντι του αντίστοιχου μήνα του 2007, ενώ η ίδια αυξητική τάση στις απολύσεις καταγράφεται και τους τρεις τελευταίους μήνες του χρόνου. Όπως προκύπτει από το δελτίο, η πτώση στην απασχόληση άρχισε να καταγράφεται από τον Αύγουστο. Η εικόνα είναι αρκετά μετριοπαθής και δεν αποδίδει το βάθος του προβλήματος. Όπως σημειώνεται και στην υποσημείωση των στοιχείων, δεν καταγράφονται πλήρως ούτε οι οικειοθελείς αποχωρήσεις, στις οποίες για τον μήνα Δεκέμβριο εμφανίζεται μείωση 6,1%, ούτε η απώλεια θέσεων εργασίας στους αυτοαπασχολούμενους, οι οποίοι δεν δηλώνονται, έτσι ή αλλιώς, στον ΟΑΕΔ, διότι δεν δικαιούνται επίδομα ανεργίας.

Πίνακας 2

Προβλέψεις της ΕΕ για την Ελληνική Οικονομία.
(Ρυθμός μεταβολής. Ποσοστό επί του ΑΕΠ).

	2007	2008	2009	2010
ΑΕΠ	4,0	2,9	0,2	0,7
Πληθωρισμός	3,0	4,2	2,5	2,7
Ανεργία	8,3	8,3	9,0	9,4
Δημοσιονομικό Έλλειμμα	-3,5	-3,4	-3,7	-4,2
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-14,0	-13,4	-12,8	-13,2

Πηγή: European Commission. Interim Forecast January 2009.

Σχετικά με τον πληθωρισμό αναφέρουμε ότι ο μέσος ετήσιος πληθωρισμός διαμορφώθηκε το 2008 σε επίπεδο σημαντικά υψηλότερο από το 2007 (4,2% έναντι 3,0%). Ο βασικός λόγος αυτής της εξέλιξης είναι η σημαντική αύξηση της τιμής του δολαρίου κατά τους επτά πρώτους μήνες του 2008. Η εξίσου σημαντική μείωση της τιμής του μαύρου χρυσού στη συνέχεια αλλά και η μείωση της εγχώριας ζήτησης λόγω της παγκόσμιας κρίσης συνέβαλαν στην αποκλιμάκωση του πληθωρισμού ο οποίος το Δεκέμβριο του 2008 διαμορφώθηκε στο 2,2%. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της ΕΣΥΕ ο ΕνΔΤΚ, την περίοδο Φ09/Φ08 διαμορφώθηκε στο 1,8%. Ο ετήσιος ρυθμός του πληθωρισμού αναμένεται ότι θα εξακολουθήσει να μειώνεται έως τα μέσα του 2009, οπότε ενδέχεται να διαμορφωθεί γύρω στο 1,0%.

Το δημοσιονομικό έλλειμμα για το 2008 ανήλθε στο 3,7% του ΑΕΠ, αντί στόχου 2,5%. Δηλαδή, παρουσίασε αύξηση κατά 5,6 δις ευρώ φθάνοντας τα 13,91 δις ευρώ έναντι στόχου 8,3 δις. Τα έσοδα ανήλθαν σε 51,66 δις ευρώ αυξημένα κατά 5,1% έναντι στόχου 10,1%. Θα έπρεπε να φτάσουν τα 55,52 δις ευρώ. Παρουσιάστηκαν απώλειες 3,9δις ευρώ από τη μεριά των εσόδων. Οι δαπάνες αυξήθηκαν το 2008 κατά 9,3% έναντι στόχου 8,5% . Αυτό σημαίνει δαπάνες αυξημένες κατά 2,0 δις ευρώ.

Οι δαπάνες για δημόσιες επενδύσεις αυξήθηκαν κατά 9,25% και ανήλθαν σε 9.624 δις ευρώ.

Το δημόσιο χρέος της Κεντρικής Κυβέρνησης το 2008 αυξήθηκε κατά 10,2%, (από 237.742 δις ευρώ ή 104,2% του ΑΕΠ σε 262.071 δις ευρώ ή 107,0% του ΑΕΠ). Στόχος για το 2008 ήταν τα 257.929 δις ευρώ (υπέρβαση κατά 4,14 δις ευρώ ή 1,7% του ΑΕΠ). Για το 2009 στόχος είναι 271956 δις ευρώ δηλαδή το 110,5% του ΑΕΠ. Η αύξηση του δημόσιου χρέους ήταν διπλάσια από την αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος γεγονός που δείχνει ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα είναι πολύ μεγαλύτερο από το εμφανιζόμενο. Συγκεκριμένα, η αύξηση του χρέους της Κεντρικής Κυβέρνησης ήταν 24,3 δις ευρώ ενώ η αντίστοιχη αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος ήταν 13,9 δις ευρώ.

Στον προϋπολογισμό του 2009, οι δανειακές ανάγκες του δημοσίου ήταν 40,7 δις ευρώ. Με το έλλειμμα του προϋπολογισμού του 2008 να αποκλίνει κατά 5,6 δις ευρώ θα φθάσουν τα 46 δις ευρώ. Στο ποσό αυτό θα πρέπει να προστεθούν τα δάνεια των νοσοκομείων, τις υποχρεώσεις προς την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τις κατασκευαστικές εταιρείες που υπολογίζονται σε 10,8 δις ευρώ.

Μέχρι τα μέσα Μαρτίου το ελληνικό δημόσιο έχει δανειστεί 26,0 δις ευρώ. Στην έκδοση του δεκαετούς ομολόγου (Μάρτιος 2009) ποσού 7,5 δις ευρώ το επιτόκιο ήταν 6,0%.

Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών αποτελώντας, *in senso lato*, τον καθρέπτη της ελληνικής οικονομίας, απεικονίζει τα σοβαρά προβλήματά της. Το έλλειμμα του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών τη διετία 2007-8 έφθασε το 14,0% του ΑΕΠ. Βέβαια, παρουσιάζει μια έντονα αυξητική τάση, στην κυριολεξία ένα άλμα από το 2000 την περίοδο προετοιμασίας και ένταξης της Ελλάδος στη ζώνη του ευρώ. Η αναμενόμενη μικρή μείωση το 2009 εξηγείται λόγω της παγκόσμιας κρίσης και της συνεπαγόμενης ύφεσης.

Η εξάρτηση της ελληνικής οικονομίας από την εξωτερική χρηματοδότηση αποτελεί έναν απόλυτο περιοριστικό παράγοντα που δεν τη βοηθά στην παρούσα συγκυρία. Η ελληνική οικονομία δεν θα μπορέσει να «ορθοποδήσει» εύκολα, αν δεν αλλάξει η κατάσταση με τα ελλείμματά της (δημοσιονομικό 3,2% του ΑΕΠ το 2008 και τρεχουσών συναλλαγών 14,0% του ΑΕΠ), αλλά και το υπέρογκο χρέος της (περίπου στο 100,0% του ΑΕΠ μετά την αναπροσαρμογή του τελευταίου). Η εξάρτηση αυτή με δεδομένη την χρηματοπιστωτική κρίση αυξάνει τον όγκο αλλά και το κόστος του δημόσιου δανεισμού που απαιτείται για την χρηματοδότηση των ελλειμμάτων.

Η ρευστότητα εξακολουθεί να αποτελεί το μείζον πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα αδυνατεί (λόγω του συγκεκριμένου τρόπου ρύθμισης της λειτουργίας του) να δώσει ώθηση στην οικονομική δραστηριότητα μέσω της απαιτούμενης πιστωτικής επέκτασης. Η παρακράτηση της ρευστότητας από το τραπεζικό σύστημα αλλά και από όσους κατέχουν ρευστότητα αποτελεί χαρακτηριστικό μιας οικονομίας που βρίσκεται σε «παγίδα ρευστότητας».

Το χρηματοπιστωτικό σύστημα της χώρας εξακολουθεί να ενδιαφέρεται αποκλειστικά για την επιβίωσή του και τα συμφέροντα των μετόχων του δείχνοντας μια εκπληκτικά μυωπική αντιμετώπιση της πραγματικής οικονομικής κατάστασης. Μέχρι το πρώτο δεκαήμερο του Μαρτίου 2009 οι ελληνικές τράπεζες είχαν απορροφήσει το 33,0% των 28 δις ευρώ ή 9,13 δις ευρώ που τους έχει προσφέρει ως δανειακή βοήθεια το ελληνικό δημόσιο.

Παρ' όλα αυτά, στασιμότητα καταγράφηκε στη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών τον μήνα Ιανουάριο, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΤτΕ, που δείχνουν μηδενική σχεδόν αύξηση των υπολοίπων των δανείων. Είναι χαρακτηριστικό ότι για πρώτη φορά τα τελευταία χρόνια, μετά τις προσαρμογές για διαγραφές δανείων και συναλλαγματικές διαφορές, καταγράφεται μείωση (-0,1%) στο ρυθμό χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα, έναντι αύξησης 16,4% τον μήνα Δεκέμβριο του 2008 και 21,5% το 2007. Ο δανεισμός του ιδιωτικού τομέα διαμορφώθηκε στο τέλος Ιανουαρίου στα 250,2 δις ευρώ, ενώ χωρίς τα εταιρικά ομόλογα, το χρέος των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών συγκρατήθηκε στα 226,7 δις ευρώ, καταγράφοντας αύξηση μόλις κατά 0,4% σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2008. Η καθίζηση της ζήτησης τον Ιανουάριο οδήγησε σε περιορισμό της πιστωτικής επέκτασης στο 14,5% σε ετήσια βάση, από 15,1% τον προηγούμενο μήνα. Τη μεγαλύτερη υποχώρηση του ρυθμού πιστωτικής επέκτασης εμφανίζει ο δανεισμός προς τα νοικοκυριά, που περιορίστηκε στο 11,8% (από 12,8% τον Δεκέμβριο), ενώ στο 17,5% διαμορφώθηκε ο ρυθμός της πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις (από 17,7% τον Δεκέμβριο). Από το συνολικό χρέος των 226,7 δις ευρώ, τα 117,2 δις ευρώ είναι δάνεια των επιχειρήσεων προς τις τράπεζες, τα υπόλοιπα των οποίων, λόγω κυρίως των χρηματοδοτήσεων του ΤΕΜΠΜΕ, αυξήθηκαν κατά 1,5 δις ευρώ στο τέλος Ιανουαρίου. Στα 109,4 δις ευρώ ανήλθαν τα υπόλοιπα των δανείων των νοικοκυριών, παρουσιάζοντας αύξηση μόλις κατά 68,8 εκατ. ευρώ σε σχέση με τον Δεκέμβριο. Ο ρυθμός αύξησης των υπολοίπων στεγαστικών δανείων σε ετήσια βάση υποχώρησε τον Ιανουάριο στο 10,6%, ενώ σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα αυξήθηκε οριακά κατά 0,2%, καταγράφοντας ουσιαστικά αύξηση των υπολοίπων μόλις κατά 112,7 εκατ. ευρώ. Αντίστοιχη είναι και η εικόνα που προκύπτει για την καταναλωτική πίστη, ο ρυθμός αύξησης της οποίας περιορίστηκε στο 14,7% σε ετήσια βάση και σε 0,1% σε μηνιαία βάση. Ουσιαστικά πρόκειται για μείωση, αφού τα υπόλοιπα των καταναλωτικών δανείων αυξήθηκαν μόλις κατά 14,3 εκατ. ευρώ, ενώ εάν προστεθεί και η κατηγορία των λοιπών δανείων, που αφο-

ρά σε ανοιχτά δάνεια τα οποία μειώθηκαν από 3,068 εκατ. σε 3,010 εκατ. ευρώ, τα συνολικά υπόλοιπα περιορίστηκαν στα 39,5 δις ευρώ.

Παράλληλα, οι ληξιπρόθεσμες οφειλές δεν εξυπηρετούνται και οι ακάλυπτες επιταγές κυριαρχούν. Έτσι, σε 222,3 εκατ. ευρώ ανήλθε η αξία των ακάλυπτων επιταγών τον Φεβρουάριο του 2009, σημειώνοντας μείωση κατά 1,86% σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα του τρέχοντος έτους και αύξηση κατά 229,2% συγκριτικά με τον Φεβρουάριο του 2008, σύμφωνα με στοιχεία της εταιρείας Τειρεσίας ΑΕ. Σε τεμάχια οι ακάλυπτες επιταγές ανήλθαν τον Φεβρουάριο του 2009 σε 22.376 σημειώνοντας αύξηση 4,76%. Το πρώτο δίμηνο του έτους οι ακάλυπτες επιταγές ανήλθαν σε 43.736 και σε αξία 448,8 εκατ. ευρώ.

Η κατανομή του παραχθέντος εισοδήματος έγινε πιο άνιση την περίοδο που συζητάμε. Το εισόδημα συγκεντρώθηκε σε λιγότερα χέρια ανοίγοντας την φαλίδα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat ο διαρθρωτικός δείκτης ανισότητας που είναι ο λόγος του εισοδήματος των 20% πιο εύπορων προς το εισόδημα των 20% λιγότερο εύπορων για την Ελλάδα, είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος στην ΕΕ-15 ανερχόμενος το 2003 στο 6,6. Αντίστοιχα, ο ίδιος δείκτης το 1993 ήταν στο 6,5. Επίσης, η εξέλιξη του μεριδίου της εργασίας στο σύνολο της οικονομίας (ΑΕΠ) αλλά και στον επιχειρηματικό τομέα, παρουσιάζει μακροχρόνια πτωτική τάση. Συγκεκριμένα, το μερίδιο των αμοιβών εργασίας στο ΑΕΠ, από 86% στη δεκαετία του 1960 και 72% στην αντίστοιχη του 1980 σήμερα κυμαίνεται στο 63,8%. Στην ΕΕ σήμερα η αμοιβή της εργασίας ανέρχεται στο 68%⁸. Επίσης, το 20% του ελληνικού πληθυσμού βρίσκεται στα όρια της φτώχειας πάντοτε σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για το έτος 2003, καταλαμβάνοντας τη δεύτερη θέση μαζί με την Πορτογαλία. Στην πρώτη θέση βρίσκεται η Ιρλανδία με 21%. Την ίδια στιγμή, ο φτωχός της Ελλάδος είναι ίσως ο φτωχότερος στην Ευρώπη των πρώην 15. Σύμφωνα με την Eurostat μια τετραμελής οικογένεια στα όρια της φτώχειας έχει ετήσιο εισόδημα 8.955 ευρώ, ενώ αντίστοιχα στη Γερμανία 19.855 ευρώ, στη Δανία 25.175 ευρώ και στο Λουξεμβούργο 29.113 ευρώ.

III

Η ύπαρξη δημοσιονομικών ελλειμμάτων (Πίνακας 4) στην ελληνική οικονομία με παράλληλα υψηλά, ειδικά μετά την ένταξη της χώρας στη ζώνη του ευρώ, ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και παράλληλα υψηλό δημόσιο χρέος αποτελούν ζήτημα για διερεύνηση με ιδιαίτερο ενδιαφέρον μια και συνιστούν μέρος του φαύλου κύκλου της ελληνικής οικονομίας.

---

8. Έκθεση INE για το 2004.

Τα τρία αυτά μεγέθη αποτελούν άλλωστε και τους βασικούς παράγοντες που αξιολογούνται ως αρνητικοί από τις διεθνείς αγορές στον προσδιορισμό της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας με αποτέλεσμα την υψηλή επιβάρυνση της αναχρηματοδότησης του δημόσιου χρέους⁹.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι και τα τρία αυτά μεγέθη προκύπτουν ως αποτέλεσμα του τρόπου λειτουργίας της ελληνικής οικονομίας. Συγκεκριμένα, το δημοσιονομικό αποτέλεσμα αντανακλά τις σχέσεις της κρατικής παρέμβασης στην οικονομία, ενώ το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών αντανακλά τις παραγωγικές δυνατότητες της εθνικής οικονομίας με τον υπόλοιπο κόσμο. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αντικατοπτρίζει τις βασικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας. Η αύξηση του ελλείμματος και η διατήρησή του σε υψηλά επίπεδα τα τελευταία χρόνια οφείλεται στην υποχώρηση της ανταγωνιστικότητας ως προς τις τιμές και στο χαμηλό επίπεδο της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας το οποίο αντανακλάται και στη σύνθεση του εξωτερικού εμπορίου αγαθών. Ο ενιαίος ευρωπαϊκός οικονομικός χώρος και η ζώνη του ευρώ αποτελούν δύσκολο οικονομικό περιβάλλον για την ελληνική οικονομία, γεγονός που πλέον αποδεικνύεται στην πράξη¹⁰. Τα αποτελέσματα και των δύο αντανακλούνται στο δημόσιο χρέος. (Πίνακας 5)

Για να διερευνήσουμε τη σχέση που διέπει τα δημοσιονομικά ελλείμματα με τα αντίστοιχα ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών χρησιμοποιούμε την προσέγγιση: Επενδύσεις - Αποταμιεύσεις.

Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, το έλλειμμα του Ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών είναι ίσο με την υπέρβαση της εθνικής επένδυσης¹¹ (Δημόσιας και

9. Σύμφωνα με διάφορες εκτιμήσεις οι διεθνείς αγορές υποδηλώνουν μια πιθανότητα μεγαλύτερη του 20% για παύση πληρωμών του Δημοσίου προς τους ομολογιούχους στην επόμενη πενταετία!!

10. Εκτενής ανάλυση υπάρχει στο Κ.Μελάς, *Η Σαστισμένη Ευρώπη*, Εξάντας, 2009, Κεφάλαιο 4.

11. Ακαθάριστη εθνική αποταμίευση είναι το μέγεθος που περιέχει το μη-δαπανηθέν εισόδημα όσο και το δαπανηθέν εισόδημα για σκοπούς διαφορετικούς από την κατανάλωση με μελλοντικό προορισμό δαπάνης ή μελλοντικής παραγωγικής χρήσεως. (Π.χ. το μη-δαπανηθέν εισόδημα των επιχειρήσεων ή εισοδήματα παραχθέντα αλλά μη πραγματοποιηθέντα). Μετράται ως το άθροισμα της ακαθάριστης εγχώριας επένδυσης (ακαθάριστη αύξηση του παραγωγικού κεφαλαίου) συν την ακαθάριστη επένδυση στο εξωτερικό (αύξηση των ακαθάριστων απαιτήσεων επί της αλλοδαπής). Αν από την Ακαθάριστη Εθνική Αποταμίευση αφαιρέσουμε τις Αποσβέσεις θα έχουμε την Καθαρή Εθνική Αποταμίευση. Επειδή συνήθως ο υπολογισμός των Αποσβέσεων, δεν θεωρείται αξιόπιστος, η Καθαρή Εθνική Αποταμίευση χρησιμοποιείται περισσότερο σε θεωρητικό επίπεδο.

Ιδιωτική Αποταμίευση ορίζεται ως το τμήμα του διαθέσιμου εισοδήματος που αποταμιεύεται αντί να καταναλώνεται. Το διαθέσιμο εισόδημα είναι το εθνικό εισόδημα, Y , μείον τους φόρους που συλλέγει το κράτος από τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, T .

$$S_p = Y - T - C$$

Η δημόσια αποταμίευση ορίζεται με παρόμοιο τρόπο. Το δημόσιο «εισόδημα» είναι το

Ιδιωτικής¹²) επί της εθνικής αποταμίευσης (Δημόσιας και Ιδιωτικής).

Στην περίπτωση της Ελληνικής Οικονομίας, δεδομένης της διαχρονικής ελλειμματικότητας του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, η υπέρβαση της εθνικής επένδυσης επί της εθνικής αποταμίευσης είναι διαχρονική. (Πίνακας 4)

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα οι ακαθάριστες επενδύσεις στην ελληνική οικονομία παρουσιάζουν μια σχετική σταθερότητα κυμαινόμενες κατά ΜΟ ανά δεκαετία από 19,4% μέχρι 22,5% του ΑΕΠ (εξαιρέση η δεκαετία 1970-80 όπου φθάνουν στο 26,4% του ΑΕΠ). Η αύξηση των επενδύσεων, στη δεκαετία του 2010, οφείλεται στη σημαντική αύξηση των επενδύσεων για κατοικίες αλλά και στα μεγάλα έργα λόγω της διεξαγωγής των Ολυμπιακών αγώνων του 2004.

Αντιθέτως η ακαθάριστη εθνική αποταμίευση στην Ελλάδα, από τις αρχές της δεκαετίας του '80 ακολουθεί φθίνουσα πορεία για να αγγίξει το χαμηλότερο σημείο της (15,2%) το 1990. Τα επόμενα χρόνια της δεκαετίας του '90 άρχισε να ανακάμπτει ελαφρά (1995: 17,9%). Παραμένοντας όμως σε χαμηλότερο επίπεδο από το αντίστοιχο το Μ.Ο της δεκαετίας του '80. Την τρέχουσα δεκαετία του 21ου αιώνα (ένταξη της χώρας στην ζώνη ευρώ) επέρχεται δραματική μείωση της εθνικής αποταμίευσης η οποία υπολογίζεται για το 2008 σε 8,0%.

Επομένως, η αύξηση του ελλείμματος ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών οφείλεται στη εντυπωσιακή μείωση της ακαθάριστης εθνικής αποταμίευσης. Μάλιστα, οφείλεται αποκλειστικά, στη μείωση της ακαθάριστης ιδιωτικής αποταμίευσης (1998: 18,1% - 2008: 9,2% του ΑΕΠ) δεδομένου ότι οι διακυμάνσεις της δημόσιας αποταμίευσης είναι διαχρονικά λίγο πολύ σταθερές.

Ο βασικός παράγοντας που συνέβαλε αποφασιστικά στη μείωση της ιδιωτικής αποταμίευσης είναι η αλλαγή της καταναλωτικής συμπεριφοράς των νοικοκυριών (σημαντική αύξηση της ιδιωτικής ροπής προς κατανάλωση). Αυτό οφείλεται:

- στη μεγάλη αύξηση της δανειακής χρηματοδότησης των εγχώριων νοικοκυριών όπως παρουσιάζεται από τα στοιχεία του Πίνακα 3.
- στο ισχυρό και υπερτιμημένο ευρώ σε σχέση με τις πραγματικές παραγωγικές ικανότητες της ελληνικής οικονομίας.
- στη μεγάλη αύξηση των τιμών των ακινήτων που προήλθε από την υπέρμετρη πιστωτική εξάπλωση των στεγαστικών δανείων και του «αποτελέσματος πλούτου» που αυτή δημιουργήσε.

καθαρό εισόδημα από φόρους, T, ενώ η δημόσια κατανάλωση συνίσταται από τις δαπάνες του δημοσίου, G.

$$S_{\Delta} = T - G$$

12. Για μια λεπτομερή ανάλυση αυτής της προσέγγισης βλέπε Κ. Μελάς, Η σχέση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών. Η ελληνική περίπτωση, Οικονομική Επιθεώρηση Νο 10, Απρίλης 1997, Εμπορική Τράπεζα.

Πίνακας 3

Συνολική χρηματοδότηση προς τα νοικοκυριά (ως % του ΑΕΠ)

Έτος	% του ΑΕΠ	Απόλυτα μεγέθη (Δις ευρώ)
2000	12,0	
2001	18,2	
2002	22,3	
2003	26,2	
2004	31,5	52.560,8
2005	38,0	65.698,0
2006	44,0	85.977,0
2007	45,3 (αναθεωρημένο ΑΕΠ)	104.116,0
2008	48,0	117.203,0

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Η συμβολή των χαμηλών επιτοκίων της ζώνης του ευρώ, τα οποία παρουσίαζε ως μέγιστο δείγμα των πλεονεκτημάτων του ευρώ η «εκσυγχρονιστική» κυβέρνηση Σημίτη, αποδείχτηκε καταλυτική στη διεύρυνση της χρέωσης των ελληνικών νοικοκυριών. Είναι σημαντικότερη η ευθύνη των ελληνικών κυβερνήσεων στο ότι κυριολεκτικά έσπρωξαν τα ελληνικά νοικοκυριά σε έναν υπέρμετρο δανεισμό. Οι υψηλοί ρυθμοί πιστωτικής επέκτασης δημιουργούν κινδύνους για τα νοικοκυριά λόγω υπερδανεισμού, ενώ η αναμενόμενη πτώση του ρυθμού αύξησης του δανεισμού θα αφαιρέσει οξυγόνο από την οικονομία δεδομένου ότι αυτός στηρίζει σε μεγάλο βαθμό την εγχώρια καταναλωτική δαπάνη.

Η διατήρηση μεγάλων ελλειμμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών υπονομεύει μακροχρόνια τις αναπτυξιακές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας. Τα ελλείμματα στο βαθμό που οφείλονται σε υψηλά επίπεδα της ιδιωτικής κατανάλωσης και των επενδύσεων σε κατοικίες, οδηγούν σε αύξηση του εξωτερικού χρέους χωρίς παράλληλη ενίσχυση του παραγωγικού και εξαγωγικού δυναμικού και κατ' επέκταση χωρίς βελτίωση της ικανότητας της οικονομίας να εξυπηρετεί το χρέος της... Η στήριξη της ανάπτυξης σε σημαντικό βαθμό στην κατανάλωση και όχι στις επενδύσεις που αυξάνουν το παραγωγικό δυναμικό εγκυμονεί μακροχρόνιους κινδύνους για την ελληνική οικονομία.

Τα δημοσιονομικά ελλείμματα συμβάλλουν στο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών μέσω της αρνητικής τους συνεισφοράς στη εθνική αποταμίευση. Η απλή συσχέτιση των δύο μεγεθών τα τελευταία τριάντα χρόνια επιβεβαιώνει την προηγούμενη άποψη.

Το πρόβλημα του δημοσιονομικού ελλείμματος πρέπει να αποδοθεί στην υστέρηση της πλευράς των εσόδων. Στην περίοδο 1995-2008 το ποσοστό των εσόδων ως προς το ΑΕΠ είναι χαρακτηριστικά χαμηλότερο από το αντίστοιχο του ΜΟ των χωρών της ευρωζώνης (Πίνακας 5). Το ίδιο παρατηρείται και από τη

Πίνακας 3

Ελλάδα: Ελλείμματα Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών, Ακαθάριστες Επενδύσεις, Ακαθάριστες Αποταμιεύσεις, Ακαθάριστες Ιδιωτικές Αποταμιεύσεις Ακαθάριστες Δημόσιες Αποταμιεύσεις (% του ΑΕΠ σε τιμές αγοράς. Τρέχουσες τιμές.)

ΕΤΗ	Ελλείμματα Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών	Ακαθάριστες Επενδύσεις	Ακαθάριστες Εθνικές Αποταμιεύσεις	Ακαθάριστες Ιδιωτικές Αποταμιεύσεις	Ακαθάριστες Δημόσιες Αποταμιεύσεις
1960	-0,4		13,7		
1965	-4,6		24,7		
1970	-1,8		28,4		
1975	0,5		31,3		
1980	1,9		28,0		
1960-70		21,4			
1971-80		26,4			
1981-90		21,4			
1991-00		19,4		22,0	-3,8
2001-10		22,5		11,1	-1,5
1981	3,1	24,4	24,5		
1982	-0,6	22,1	25,3		
1983	-1,7	23,7	23,3		
1984	-1,3	19,1	24,7		
1985	-3,2	20,6	24,0		
1986	-2,2	21,4	24,1		
1987	0,7	20,2	21,1		
1988	-0,3	20,2	22,3	29,4	-7,1
1989	-2,2	21,1	20,0	28,6	-8,6
1990	-2,9	21,6	20,0	28,5	-8,5
1991	-2,1	21,1	21,7	27,3	-5,6
1992	-0,2	19,9	21,0	27,2	-6,1
1993	-0,8	19,0	19,5	26,5	-7,1
1994	1,3	17,5	20,4	26,4	-5,9
1995	-0,9	17,4	18,0	24,2	-6,2
1996	-2,4	18,2	17,4	22,2	-4,8
1997	-2,1	18,5	17,9	20,4	-2,4
1998	-3,5	19,8	17,8	18,1	-0,3
1999	-5,7	21,2	16,8	16,2	0,6
2000	-12,0	21,6	11,3	11,4	-0,2
2001	-11,4	21,6	11,8	11,9	-0,1
2002	-12,7	22,5	9,6	10,4	-0,7
2003	-12,6	23,7	11,7	13,3	-1,6
2004	-10,4	22,6	12,3	16,0	-2,7
2005	-10,6	21,6	10,3	12,6	-2,3
2006	-11,4	22,5	10,2	11,8	-1,6
2007	-14,0	22,5	8,6	10,8	-2,3
2008	-14,3	22,6	8,0	9,2	-1,2
2009	-15,0	22,7	7,3	8,1	-0,7
2010	-15,4	22,7	6,9	8,3	-1,5

κεφαλαίων και όχι στην ενδογενή παραγωγή πλούτου. Η συνεχής αύξηση του δημόσιου χρέους αποτελεί χαρακτηριστικό περιοριστικό παράγοντα της μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας. Επίσης, είναι πολύ δύσκολο να μειωθεί στα επόμενα χρόνια πρωταρχικά λόγω της συρρίκνωσης του ΑΕΠ. Αναφέρουμε μόνο ότι με ονομαστικό επιτόκιο περίπου 5,5% και ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές 4,5%, για να μειωθεί το χρέος στο 60,0% του ΑΕΠ έως το 2018 απαιτείται πρωτογενές πλεόνασμα ύψους περίπου 4,5%-5,0% του ΑΕΠ ετησίως.

IV

Η Ελλάδα μπαίνει στην ύφεση με καθυστέρηση επειδή κυρίως είναι μια μικρή και κλειστή σχετικά οικονομία (η οποία έγινε περισσότερο κλειστή με την ένταξή της στην ζώνη του ευρώ). Το πρόβλημα της Ελλάδος είναι μακροχρόνιο, η έλλειψη ανταγωνιστικότητας και το μεγάλο δημόσιο χρέος που θα αυξάνεται λόγω ασφαλιστικού. Απαιτούνται δραστικά μέτρα μόνιμου χαρακτήρα για να μην καταλήξει η κρίση σε στασιμότητα διαρκείας.

Οι επιπτώσεις της κρίσης στην Ελλάδα θα είναι σίγουρα σημαντικές. Βραχυπρόθεσμα, η Ελλάδα μπορεί να αντεπεξέλθει καλύτερα στη κρίση λόγω ότι διαθέτει υψηλή απασχόληση στο δημόσιο τομέα γεγονός που εξασφαλίζει μεγάλο τμήμα του πληθυσμού από την άποψη της διατήρησης των θέσεων εργασίας.

Επίσης, η οριζόντια διαφοροποίηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, δηλαδή η απουσία καθετοποιημένων επιχειρήσεων, αποτελεί ακόμα ένα λόγο καθυστέρησης της ύφεσης. Αλλά οι αντοχές αυτές απλώς καθυστερούν την έλευση της κρίσης. Τα πρώτα σημάδια της ύφεσης είναι εμφανή, όπως η πτώση των λιανικών πωλήσεων και των πωλήσεων αυτοκινήτων, ενώ αυξάνονται οι οικονομικές δυσχέρειες για τις επιχειρήσεις.

Η ιστορική εμπειρία των υφέσεων στην Ελλάδα δεν είναι καθόλου ενθαρρυντική, καθώς διαρκούν πολύ περισσότερο από ό,τι στις υπόλοιπες χώρες του ΟΟΣΑ και οι αναπτυξιακές απώλειες είναι πολύ μεγαλύτερες (τετραπλάσιες σύμφωνα με μελέτη του ΔΝΤ). Συνεπώς, υπάρχει ανάγκη άμεσων μέτρων αποφυγής μιας βαθιάς ύφεσης.

Ο κίνδυνος σήμερα για την Ελλάδα είναι μην τυχόν και η ύφεση αποτελέσει το ξεκίνημα μια στασιμότητας διαρκείας. Έτσι, για τη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης ανάπτυξης, απαιτούνται επιπρόσθετα μέτρα.

Σε αυτά συμπεριλαμβάνονται η δομική αλλαγή του συστήματος υγείας, όπου ο ανταγωνισμός με τον ιδιωτικό τομέα επιταχύνεται, η επιτάχυνση των διαρθρωτικών αλλαγών σε εταιρείες του δημόσιου, η αντιμετώπιση των ολιγοπωλιακών πρακτικών στο εμπόριο, που δημιουργούν μία τεράστια διαφορά τιμών μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών και η ανανέωση του εκπαιδευτικού συστήματος έτσι ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι σύγχρονες ανάγκες της κοινωνίας. Πιο μακροπρόθεσμα, το πρόβλημα γήρανσης του πληθυσμού θα γίνει εντονότερο

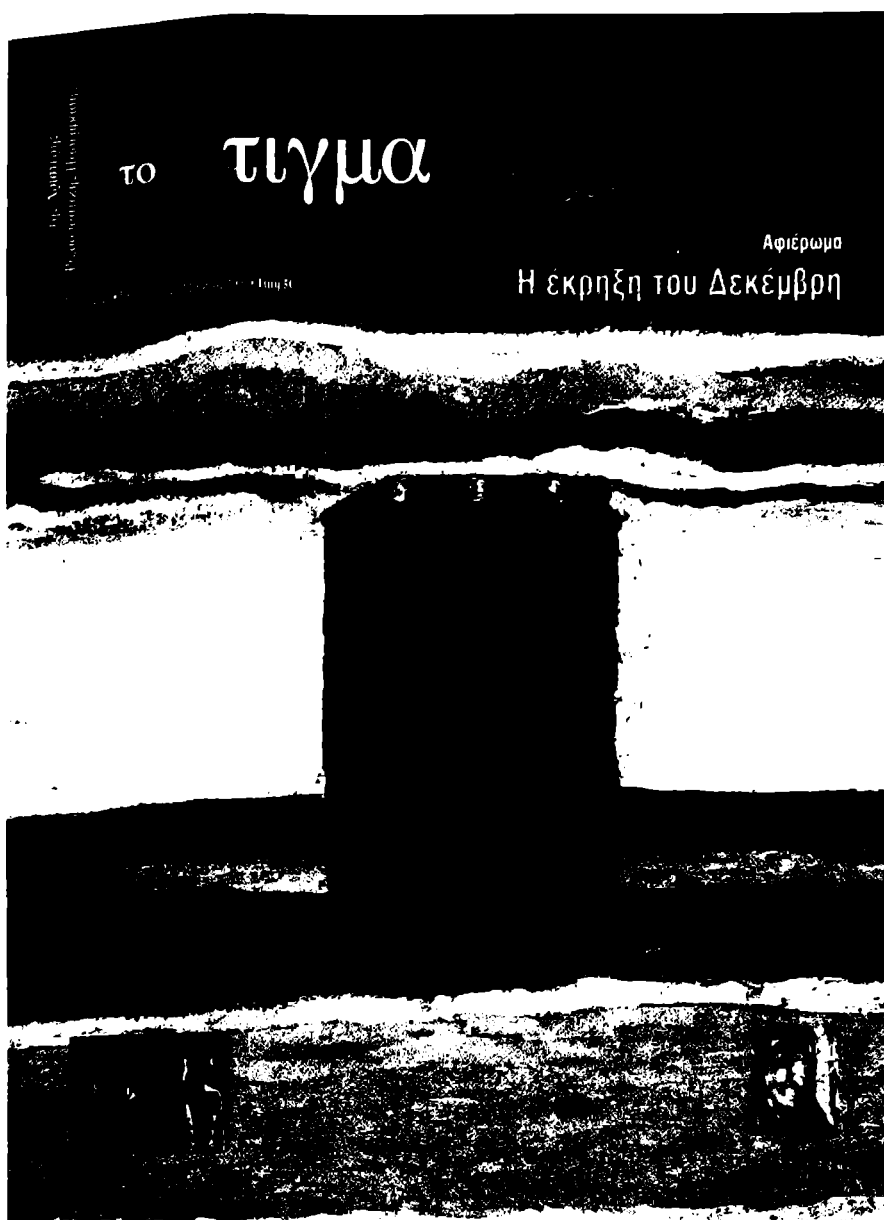
και, συνεπώς, το ασφαλιστικό πρέπει και αυτό να μπει στην ατζέντα των μεταρρυθμίσεων.

Σύμφωνα με την ΕΕ αλλά και πολλούς παράγοντες που ακολουθούν άκριτα τα ευρωπαϊκά κελεύσματα, στην Ελλάδα, δεν υπάρχουν δυνατότητες επαρκούς δημοσιονομικής επέκτασης, τόσο λόγω υψηλού χρέους όσο και λόγω των επανειλημμένων παραβιάσεων του ορίου του 3% για το δημοσιονομικό έλλειμμα (μόνον το 2006 επετεύχθη ο στόχος), που αποκλείουν μια πιθανή χαλάρωση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης μετά το 2009.

Πρόκειται για το μεγαλύτερο πολιτικό σφάλμα που θα οδηγήσει την ελληνική οικονομία ακόμα περισσότερο στη βαθιά ύφεση και ίσως στην κατάρρευση.

Το ουσιαστικό ερώτημα είναι όχι το αν η ΕΕ θα αποφασίσει την τήρηση των κανόνων του Συμφώνου αλλά γιατί συνεχίζει να τίθεται ως θέμα συζήτησης εν μέσω μιας βαθιάς παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Οι ιθύνοντες της ΕΕ όχι μόνο δεν προέβλεψαν έγκαιρα τις επιπτώσεις της αμερικανικής χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Ευρώπη αλλά συνεχίζουν ακόμα και σήμερα να θέλουν τη σχεδόν τυφλή εφαρμογή του νεοφιλελευθερισμού στην ΕΕ, την οποία πληρώνουν ακριβώς σήμερα οι ευρωπαϊκές οικονομίες. Οι Αλμούνια και Γιούνκερ αναγνώρισαν ότι «έπεσαν έξω». Όμως αυτό δεν τους οδηγεί να αναγνωρίσουν ότι τα θεωρητικά και ιδεολογικά εργαλεία στα οποία στήριξαν τις πολιτικές τους είναι λανθασμένα. Ανέκαθεν ισχυριζόμουν ότι η οικονομική πολιτική που ασκείται στην ΕΕ, στηριζόμενη σε συγκεκριμένους γραφειοκρατικούς και άκαμπτους θεσμικούς μηχανισμούς (ΕΚΤ, Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, κ.λπ.) είναι περισσότερο νεοφιλελεύθερη από την αντίστοιχη των ΗΠΑ. Μεσούσης της κρίσης αυτό γίνεται σαφέστερο. Το ερώτημα είναι αν πρέπει να επιβιώσουν πρωτίστως οι οικονομίες των ευρωπαϊκών χωρών. Αν η απάντηση είναι ναι τότε όλες οι ενστάσεις και οι ιδεοληψίες περνούν στο περιθώριο. Η διάσωση δεν μπορεί να γίνει με τους όρους που προκάλεσαν την καταστροφή. Δεν είναι δυνατόν να βγει μια οικονομία από την ύφεση χωρίς επεκτατική δημοσιονομική πολιτική. Δεν υπάρχει ιστορικό προηγούμενο.

Δεν είναι αρκετή η επικαλούμενη ανακατανομή των δαπανών. Είναι απολύτως σωστό ότι η κατανομή των πόρων οφείλει να γίνεται σύμφωνα με ένα δημοσιοποιημένο σχέδιο βασισμένο σε μια ανάλυση κόστους – οφέλους με συγκεκριμένες προτεραιότητες και χωρίς να υποκύπτει στις πιέσεις συγκεκριμένων ομάδων και συμφερόντων. Όμως απαιτείται, επίσης, επιτάχυνση και αύξηση των επενδύσεων με την αξιοποίηση των ευρωπαϊκών πόρων και των ΣΔΙΤ. Επίσης, απαιτείται η αύξηση του εισοδήματος των πολιτών με υψηλή ροπή προς κατανάληψη (π.χ. χαμηλοσυνταξιούχοι), αναδιάρθρωση του φορολογικού μηχανισμού, ενίσχυση της διαφάνειας, χρήση νέων τεχνολογιών και καταπολέμηση της διαφθοράς. Αναγκαία είναι επίσης, η συνέχιση της πιστωτικής επέκτασης προς τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις (αναμένεται ρυθμός μόνον 5% το 2009). Ο φόβος για τυχόν επιπτώσεις εκ μέρους της ΕΕ για υπέρβαση του ελλείμματος δεν μπορεί να αποτελέσει πρόφαση για την προσπάθεια διάσωσης της χώρας.

ΚΕΦΑΛΟΝΙΤΕΣ και ΙΘΑΚΗΣΙΟΙ στην ΕΞΕΓΕΡΣΗ του ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ το 1973

Έρευνα - Εισαγωγή - Επιμέλεια ΠΕΤΡΟΣ ΠΕΤΡΑΤΟΣ

Αργιστόλι 2008